

การจัดการเส้นทางเรียนรู้ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย
Route Management for Learning Culture in Mae Kok River Basin,
Chiang Rai Province

วุฒิชัย สันธิ^{1*}, วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์²

Woottichi Sunthi^{1*}, Woralun Boonyasurat²

^{1*} นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Abstract

A study of Route Management for Learning Cultural in Mae Kok River Basin, Chiang Rai, aims to provide an understanding of its background and historical revolution toward community, society, culture, and environment. The objective also extends to the observation of the community's value and its capabilities to manage to learn ways of life as well as cultural heritage. Leading to the proposed management of cultural heritage information by implementing the route management of cultural learning, by documents, observations, and interviews. The findings are analyzed and categorized into 3 groups; Art & Culture, Archaeological Sites & Antiquities, and Local Knowledge & Wisdom. In addition, toward the analysis, cultural heritage is as well classified by 3 criterions i.e. historical value, art and architectural value, and local knowledge and primitive belief value. SWOT Analysis is also used to measure and analyze potential for its possible capability of route management in cultural learning. The analysis consequently constructs a model of the cultural learning route including the study of surveyed opinions in an appropriate sample size that represents groups of locals and tourists. The result of the study tells us that historical, socio-cultural, and environmental contexts of the basin are influenced from how the city was constructed. To illustrate, the delicate positions of 8 township directions consisted of 12 gates with its strategic city line at its heart of the town. Ethnic groups for example Tai Yuan Tai Lue, Tai Yai, Tai Khern. Ethnic groups distinctively brought in their cultures, lifestyles, and beliefs which were later blended through Buddhist beliefs. This was evidently in forms of historical records, engravings, norms and rituals, Buddhist arts, architectures, local wisdoms, and cultural performances. This heritage of cultures is one of important sources to the cultural learning in Mae Kok River basin. With this, it demonstrates a prompt potential to be well managed in term of cultural learning route in the area. Essentially, it is presentable in 5 routes; The History of Local Settlement, Religious Beliefs in Each Ethnic Townships, Arts and Handicrafts of Racial Community in Mae Kok River Basin, and Architecture of Ancient Chiang Rai City, Museum of Learning Sources

in Mae Kok River Basin. All of these routes significantly interpret cultural meaningfulness to the local and the involved to realize and understand the importance. As a result, this encourages them to learn the cultural heritage in all routes of Mae Kok River Basin as their own locality as well as promote the cultural tourism of the city of Chiang Rai.

Key words: Mae Kok River Basin, Culture Route, Chiang Rai Municipality

บทคัดย่อ

การศึกษาการจัดการเส้นทางเรียนรู้ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทความเป็นมาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำกก รวมไปถึง คุณค่าและศักยภาพการจัดการเรียนรู้วิถีชีวิตตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเสนอการจัดการข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม โดยใช้เส้นทางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย โดยมีวิธีศึกษาข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม ทั้งข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจและการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยแบ่งประเภททรัพยากรทางวัฒนธรรม ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำข้อมูลมาวิเคราะห์ แบ่งประเภท ด้วยเกณฑ์ 3 เกณฑ์ คือ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ คุณค่าเชิงศิลปะและสถาปัตยกรรม คุณค่าเชิงภูมิปัญญาพื้นบ้านและความเชื่อ และวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม โดยใช้ การวิเคราะห์ SWOT analysis เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และ อุปสรรค ในการจัดการเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมลุ่มน้ำกก จากผลการวิเคราะห์จึงนำมาสร้างรูปแบบเส้นทางเรียนรู้ทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรม ผลจากการศึกษาพบว่า บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ลุ่มน้ำกก รูปแบบการสร้างเมือง จัดวางตำแหน่งของเขตเมือง ทั้ง 8 ทิศ ประกอบด้วย 12 ประศู โดยมีสายสะคือเมืองเป็นจุดแกนกลาง มีกำแพงรอบรอบเวียง มีลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า ประกอบด้วยกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่ถูกกว้านต้อนมาในยุคการบูรณะเมืองเชียงราย ไทญวน เป็นชนชั้นการปกครองอยู่ในเวียง ไทลื้อ ไทใหญ่ ไทจีน นอกเวียง โดยมีการนำเอาวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเชื่อ มาผสมผสานผสานโดยผ่านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของตำนาน จารึก ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม ภูมิปัญญา การแสดง ซึ่งมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้ ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีศักยภาพ โดยสามารถจัดเป็นรูปแบบเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรม มีรูปแบบสำคัญในการนำเสนอได้ 5 รูปแบบ คือ เส้นทางที่ 1 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน การบูรณะเมืองเชียงราย เส้นทางที่ 2 ความเชื่อศาสนาตามทัศนคติเมืองเชียงราย เส้นทางที่ 3 ศิลปะและหัตถกรรม ชชาติพันธุ์ลุ่มน้ำกก เส้นทางที่ 4 สถาปัตยกรรมเก่าเวียงเชียงราย เส้นทางที่ 5 พิธีกรรมที่แหล่งเรียนรู้อารยธรรมลุ่มน้ำกก โดยเส้นทางมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 5 เส้นทางนี้ ได้แสดงออกมาในรูปแบบการสื่อความหมายทางวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชน และ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้เห็นความสำคัญและเกิดความสนใจที่จะเข้ามาศึกษาเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมตามเส้นทางลุ่มน้ำกกในท้องถิ่นของตนเอง รวมไปถึงส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงรายต่อไป

คำสำคัญ : ลุ่มน้ำกก, เส้นทางวัฒนธรรม, เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย

บทนำ

แม่น้ำกก เป็นแม่น้ำสายสำคัญสายหนึ่งในภาคเหนือของประเทศไทย มีต้นกำเนิดมาจากดินแดน ทิวเขาผีปันน้ำตอนเหนือของเมืองก๊ก จังหวัดเชียงตุง ภายในอาณาเขตของรัฐบาลานในประเทศพม่า ไหลเข้าสู่ประเทศไทยที่ช่องแม่น้ำกก ผ่านตัวเมืองจังหวัดเชียงราย อดีต ใช้เส้นทางแม่น้ำกกแห่งนี้เป็นจุดชัยภูมิในการสร้างบ้านแปงเมืองเชียงราย ตามแนวคิด ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เมืองล้อมคอก คอยล้อมเมือง ในสมัยของพญามังราย กว่า 750 ปี จังหวัดเชียงรายอยู่คู่สายน้ำนี้เป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดความแตกต่างด้านความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมตามพื้นฐานของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของสังคมตามวิถีชีวิตของชุมชนเมืองบนลุ่มแม่น้ำกก แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย ในการสะท้อนคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของกลุ่มชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชุมชนคนเมือง ไทใหญ่ ไทจีน ที่มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่โดดเด่นเพื่อไม่ให้สูญหายตามการเปลี่ยนแปลงยุคในปัจจุบัน โดยเฉพาะ คุณค่าทางด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน ความเชื่อ วิถีชีวิตชุมชนลุ่มแม่น้ำกก สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดเพื่อไม่ให้คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมตามเส้นทางแม่น้ำกกหายไปหรือเกิดการเปลี่ยนแปลง คือการสร้างตระหนักรู้ในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในยุคปัจจุบันอย่างยั่งยืน ตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ผ่านเส้นทางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเป็นตัวผลักดันให้เกิดการตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ผ่านกระบวนการจัดการที่ผสมผสานหลายวิธีการ ทั้งการสื่อความหมาย ผ่านการนำเสนอ โดยใช้สื่อต่างๆ ให้ทุกคนได้รับรู้และเข้าใจแหล่งมรดกวัฒนธรรม ในการเชื่อมโยงวัฒนธรรม และเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งใหม่ของจังหวัดเชียงราย เป็นวิธีการนำเสนอที่ใช้หัวข้อทางวัฒนธรรมแสดงคุณค่าทางวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวทางสอดคล้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงรายร่วมกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ในชุมชนดังกล่าว เพื่อนำเสนอได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงเขตเศรษฐกิจสู่ประเทศเพื่อนบ้านการเปิดประชาคมอาเซียนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทความเป็นมาและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาคุณค่าและศักยภาพของวิถีชีวิต ตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อการจัดการข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม โดยใช้เส้นทางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

ชนิก เลิศชาญฤทธิ์ (2554) ได้กล่าวถึง “คุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม” คือ คุณค่าและความหมายของทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งคุณค่าและความหมายจะแตกต่างกันตามพื้นฐานของสังคม วัฒนธรรม ซึ่งคุณค่าของวัฒนธรรมมีหลากหลายขึ้นอยู่กับนำมาใช้ให้เกิดในการพิจารณาคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม นั้น ได้มีแนวทางการพิจารณาที่หลากหลาย ในกฎบัตรเบอร์รัว ได้ระบุประเภทของคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเป็น 4 ด้านดังนี้ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสุนทรียศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์ และด้านสังคมและความเชื่อซึ่งมีความสัมพันธ์กัน

CHC of ICOMOS (2008) กล่าวว่า การจัดการเส้นทางวัฒนธรรมสากล โดยสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศได้นิยามความหมายของเส้นทางวัฒนธรรมไว้ว่า เส้นทางที่มีลักษณะทางกายภาพ มีขอบเขต มีประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งเส้นทางวัฒนธรรมตามนิยามสามารถแบ่งได้ตามประเด็นต่างๆ ได้แก่

1. เส้นทางวัฒนธรรมตามขอบเขตของดินแดน
2. เส้นทางวัฒนธรรมตามขอบเขตของวัฒนธรรมที่ยังคงดำเนินอยู่ มีการแลกเปลี่ยน และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ ไปยังพื้นที่ต่างๆ
3. เส้นทางตามวัตถุประสงค์ ในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม
4. เส้นทางวัฒนธรรมตามช่วงของเวลา ทั้งเส้นทางที่ไม่มีการใช้ และยังคงดำเนินอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลง

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง และคณะ (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า เส้นทางในเมืองเชียงใหม่มีเส้นทางสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ จำนวน 16 เส้นทาง จากการจำลองเส้นทางท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงวิธีการสัญจรและการคมนาคมที่เหมาะสม โดยเชื่อมโยงเรื่องราวของประวัติศาสตร์กับการท่องเที่ยว ตามแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวซึ่งจะประกอบไปด้วยข้อมูลแผนที่เส้นทาง ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกในการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และมีการเผยแพร่ให้ความรู้กับมัคคุเทศก์และผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ ได้นำเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวต่อไป

วิธีการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก ในเขตเทศบาลนครเชียงราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย แบ่งกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ของชุมชนลุ่มน้ำกก โดยเลือกแบบเจาะจง(Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ในเขตเทศบาลนครเชียงราย 4 เขต ทั้งหมด 30 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้แสดงความคิดเห็นต่อเส้นทางวัฒนธรรม สุ่มโดยบังเอิญ (Accidental Sampling) จากผู้ที่อาศัยในพื้นที่เขตเทศบาลนครเชียงราย จำนวน 100 คน ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงราย จำนวน 60 คน และนักท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครเชียงราย จำนวน 40 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ของชุมชนลุ่มน้ำกก
2. แบบประเมินโดยใช้เกณฑ์การแบ่งประเภททรัพยากรวัฒนธรรม 3 ประเภท และเกณฑ์การประเมินคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม จำนวน 3 เกณฑ์
3. แบบสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นต่อรูปแบบเส้นทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก และคำถามปลายเปิดที่ให้ข้อเสนอแนะ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูลบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนลุ่มน้ำกก จากข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ นำเสนอแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อสอบถามถึงรายชื่อและประเภทของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความเป็นเอกลักษณ์เพื่อคัดเลือกแหล่งมรดกวัฒนธรรมของชุมชน จัดเป็นเส้นทางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นต่อเส้นทางวัฒนธรรม โดยนำแบบสอบถามความคิดเห็นพร้อมแผนที่เส้นทางที่ได้จัดทำ ไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างในเขตเทศบาลนครเชียงราย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แยกวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหาที่เป็นบริบทด้านประวัติศาสตร์ชุมชน สังคม และวัฒนธรรม โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ในด้านต่างๆ ในรูปแบบการพรรณนาและแบ่งประเภทมรดกวัฒนธรรม ออกเป็น มรดกวัฒนธรรมทางโบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม
2. การวิเคราะห์เนื้อหาจากการสำรวจด้านคุณค่าและศักยภาพของวิถีชีวิตตลอดจนมรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก โดยใช้เกณฑ์ประเมินคุณค่าวัฒนธรรม 3 ด้าน คือ คุณค่าเชิงภูมิปัญญาพื้นบ้านและความเชื่อ คุณค่าเชิงศิลปะและสถาปัตยกรรม คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์
3. การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก ให้เป็นแหล่งเส้นทางเรียนรู้ ด้วย SWOT Analysis แล้วจัดทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมลุ่มน้ำกก โดยกำหนดรูปแบบหัวข้อและรูปแบบเส้นทาง
4. วิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบเส้นทางวัฒนธรรม โดยใช้แบบมาตราประมาณค่า (Rating scale) ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม Microsoft Excel เป็นค่าสถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (X) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. บริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนลุ่มน้ำกกและมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ในเขตเทศบาลนครเชียงราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จากรูปแบบการสร้างเมืองแบบ ทักษา จัควาง ตำแหน่งของเกตุเมือง ทั้ง 8 ทิศ ประกอบด้วย 12 ประตู โดยมีสายสะดือเมืองเป็นจุดแกนกลาง มีกำแพงรอบรอบเวียง มีลักษณะคล้ายสี่เหลี่ยมผืนผ้า ประกอบด้วยกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่ถูกโยกย้ายมาในยุคการบูรณะเมืองเชียงราย ไทญวน เป็นชนชั้นการปกครองอยู่ในเวียง ไทลื้อ ไทใหญ่ ไทเงิน มาจากเชียงคอง เมืองพยาก เมืองเลน เมืองสาด ไทญวน มีการนำเอาวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเชื่อ ที่มีเอกลักษณ์ มาผสมผสานผสานโดยผ่านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของตำนาน จารึก ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม ภูมิปัญญา การแสดง ซึ่งมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้ ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งบนดินแดนลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย ซึ่งสามารถแบ่งตามประเภทของทรัพยากรวัฒนธรรมได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ทรัพยากรทางโบราณคดี ได้แก่ โบราณสถาน เจดีย์ วิหาร อุโบสถ และ โบราณวัตถุที่เป็นศิลปวัตถุที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่มีความเก่าแก่ในวัดบริเวณลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย

กลุ่มที่ 2 ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ หรือ ภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้าน งานหัตถกรรม พิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ การรักษาโรคด้วยยาโบราณ อาหารพื้นบ้าน

กลุ่มที่ 3 ศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ งานพุทธศิลป์ จิตรกรรม สถาปัตยกรรม อาคารศาสนาสถาน ที่พบตามเส้นทางถนนสายสำคัญในเชียงราย มีลักษณะเก่าแก่ ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ร่วมสมัย ศิลปกรรม อาคารศูนย์ราชการที่เป็นศิลปะร่วมสมัย การแสดงศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น เช่น ฟ้อนสาวไหมเชียงราย ฟ้อนเล็บเชียงราย ดนตรีพื้นเมือง พิธีกรรม ประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยพิธีกรรมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

2. คุณค่าและศักยภาพของวิถีชีวิตตลอดจนมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มน้ำกก พบมรดกวัฒนธรรมที่มีความหนาแน่น กระจายอยู่ทั่วบริเวณริมฝั่งแม่น้ำกก เข้ามาในเขตตามแนวกำแพงและประตูเมืองเชียงราย ซึ่งมีเอกลักษณ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่หลายชนชาติ พบคุณค่าวัฒนธรรมใน 3 ด้าน คือ

คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ประวัติการแสดงหลักฐานการสร้างบ้านแปงเมืองในแต่ละบนพื้นที่ลุ่มน้ำกก จังหวัดเชียงราย ความเป็นมา ตำนาน จารึก และสถานที่สำคัญที่ปรากฏในตำนาน เช่น ตำนานการสร้างเมืองเชียงราย ตำนานพระแก้วมรกต ตำนานตำนานการสร้างเมืองตามแบบทักษา มีเสาสะดือเมืองจุดกลาง

คุณค่าเชิงศิลปะและสถาปัตยกรรม ได้แก่ งานพุทธศิลป์ที่มีรูปแบบเฉพาะตัวในแต่ละยุคสมัยในการสร้างบ้านแปงเมือง โดยเฉพาะศิลปะงานปูนปั้น เจดีย์ พระพุทธรูป และบริเวณอาคารศาสนาต่างๆที่มีความเก่าแก่และสวยงาม อาคารสถาปัตยกรรมราชการ ที่มีรูปทรงล้านนาผสมยุโรปแบบโคโลเนียล นาฏศิลป์และการแสดงดนตรี เช่น ฟ้อนสาวไหมเชียงราย ฟ้อนเล็บเชียงราย

คุณค่าเชิงภูมิปัญญาพื้นบ้านและความเชื่อ ได้แก่ ความรู้ ความคิด พิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น ศิลปหัตถกรรม เครื่องสักการะล้านนา รวมไปถึงพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อคนเชียงราย เช่น ประเพณีไหว้สาพญามังราย ป่าเวณีใส่ขันดอกไหว้สาป่าระมีเสาหลักเมืองเชียงราย ประเพณีสงน้ำพระธาตุคอกทอง เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชาวเมืองเชียงราย

ศักยภาพของการจัดการมรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก มีจุดแข็ง ในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในการสร้างบ้านเมืองให้เป็นสิริมงคล รวมไปถึง มีความหลากหลายกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์ตลอดจน ประเพณี พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม หัตถกรรม โดยแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมแต่ละแห่งสามารถเข้าถึงโดยทางถนน มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง โดยการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน ที่จะร่วมมือในการจัดการการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก ที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย แต่มีจุดอ่อน ในเรื่องการการสืบทอด การสร้างแรงจูงใจ สร้างความตระหนักถึงความสำคัญต่อการเป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรม รวมไปถึงอุปสรรคในการเข้าถึงข้อมูล การประชาสัมพันธ์แหล่งมรดกวัฒนธรรม

3. การสื่อคุณค่าการจัดการข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม โดยใช้เส้นทางการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อสื่อคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำกก โดยใช้รูปแบบของเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรม ที่มีหัวข้อเส้นทาง 5 หัวข้อ คือ

- 1) เส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน การบูรณะเมืองเชียงราย
- 2) เส้นทางเรียนรู้ความเชื่อศาสนาตามทักษา เกตุเมืองเชียงราย
- 3) เส้นทางเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลุ่มน้ำกก
- 4) เส้นทางเรียนรู้สถาปัตยกรรมล้านนา-โคโลเนียล
- 5) เส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมพิพิธภัณฑารยธรรมลุ่มน้ำกก

เส้นทางเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก ที่น่าสนใจให้ผู้ชมอยากไปศึกษา เรียนรู้ และท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรมจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง โดยเส้นทางที่ได้คะแนนสูงสุด 3 อันดับ ได้แก่ เส้นทางเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก เรื่อง ความเชื่อศาสนาตามทักษา เกตุเมืองเชียงราย เส้นทางเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก เรื่อง ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน การบูรณะเมืองเชียงราย เส้นทางเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก เรื่อง พิพิธภัณฑารยธรรมลุ่มน้ำกก เนื่องจากเป็นเส้นทางที่น่าสนใจ มีความน่าสนใจ มีเนื้อหาที่ชัดเจน และ มีการสื่อความหมายที่สามารถศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง

สรุปผลการวิจัย

ผลของการศึกษา พบว่า มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก มีคุณค่าและศักยภาพ ที่จะจัดเป็นเส้นทางแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมลุ่มน้ำกก ของจังหวัดเชียงราย ในด้านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา งานพุทธศิลป์ ประเพณี สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ศิลปะการแสดง สามารถนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์ของมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งที่ยังเหลืออยู่ เพื่อให้ผู้ที่สนใจศึกษาเรียนรู้ นำเสนอข้อมูลด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในรูปแบบเส้นทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับรูปแบบของการศึกษา คือ เส้นทางเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก เรื่อง ความเชื่อศาสนาตามทักษา เกตุเมืองเชียงราย เส้นทางเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก เรื่อง ประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน การบูรณะเมืองเชียงราย เส้นทางเรียนรู้มรดกวัฒนธรรมลุ่มน้ำกก เรื่อง พิพิธภัณฑารยธรรมลุ่มน้ำกก

เอกสารอ้างอิง

ชนิก เลิศชาญฤทธิ. 2544. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง สุจินดา พานิชกุล และ ปัทมา จันทรวีโรจน์. 2547. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง เส้นทางการท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Chic of Icomos, the Icomos Charter on Culture Routes , 2008. [online]. Available:

http://www.international.icomos.org/charters/culturalroutes_e.pdf (2011, November 22).

ภาคผนวก

ภาพที่ 1 ตัวอย่างทรัพยากรวัฒนธรรม ประเภทโบราณสถานในกลุ่มแม่น้ำกก

ภาพที่ 2 ตัวอย่างทรัพยากรวัฒนธรรม ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 3 ตัวอย่างทรัพยากรวัฒนธรรม ประเภทศิลปวัฒนธรรม